

AKUPUNKTUR

H. Volkan ACAR

I.A TÜRK TIP TARİHİNDE AKUPUNKTUR

GİRİŞ

Türkçeye İngilizce kaynaklı olarak giren akupunktur sözcüğünün sözlük anlamı iğne saplama ya da iğnelemedir (1). Ancak bilindiği gibi akupunkturdaki klinik uygulamada yalnızca iğneleme yapılmamaktadır. Akupunktur tedavisinde önemli olan, meridyenlerin ve/veya noktaların herhangi bir yolla uyarılması olduğu için tedavide manuel iğneleme, elektroakupunktur, bitkisel tohumlar, laser, akupres, kapsikum flaster, kupa çekme, moksa gibi farklı yöntemler kullanılabilir (2).

Bu çeşitlilik, akupunkturun tarih içindeki kullanımında da görülmektedir. Geçmişteki uygulamalarda da meridyenlerin ve/veya noktaların stimülasyonu için iğneleme yanında dağlama, moksa, kanatma/kan alma ve kupa çekme gibi çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Zaten Çince de akupunktur uygulamaları için kullanılan ve iki heceden oluşan 針灸 (zhenjiu) sözcüğünün ilk hecesi akupunktur (zhen), ikincisi de moksibüsyon (jiu) anlamlarını taşır (3).

Tarihsel kayıtlar ve belgeler bu bağlamda incelendiğinde, Türklerin tarihin hemen her döneminde akupunktur ve benzeri uygulamaları bildiği, kullandığı ve bazı dönemlerde de öncülük yaptığı anlaşılmaktadır.

Bu bölümde, tarihin ilk dönemlerinden itibaren Türk devletlerinde görülen akupunktur ve benzeri uygulamalar, belgeler ışığında incelenmeye çalışılacaktır.

KAYNAKLAR

1. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/acupuncture> (Erişim tarihi: 18.05.2019)
2. Irnich, D., Fuler, D., Gleditsch, J., Banzer, W., Bachmann, J. (2013). Acupuncture and related procedures. In D. Irnich (ed.), *Myofascial trigger points. Comprehensive diagnosis and treatment* (pp. 179-232). Minchen: Churchill Livingstone Elsevier.
3. <http://dictionary.pinpinchinese.com/definitions/s 灸-zhenjiu> (Erişim tarihi: 26.05.2019)
4. Atalay C. Asya Hun devletinde Mao-Tun (Metehan) dönemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 2014;16 (Özel Sayı II):107-109.
5. Colleoni, A. (2009). *The history of Mongolian traditional medicine*. Trieste: Edizioni Italo Svevo.
6. Bold, S., Ambaga, M. (2002). *History and fundamentals of Mongolian traditional medicine*. Edited by Susan Holden. Ulanbaatar, Mongolia.
7. Bold S, Buyant B, Namtai B, Khugilt G. Origin of moxibustion. *Mongolian Journal of Health Sciences*. 2006;3:51-53.
8. Ekrem N. Çin kaynaklarına göre milattan önceki Türklerin yurdu. *Erdem* 1997;9:1013-1032.
9. Taşağıl, A. (2014). *Gök-Türkler I-II-III*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
10. Beckwith CI. The introduction of Greek medicine into Tibet in the seventh and eighth centuries. *J Am Orient Soc*. 1979;99:297-313.
11. Garrett F. Critical methods in Tibetan medical histories. *J Asian Stud*. 2007;66:363-87.
12. Martin, D. (2007). An early Tibetan history of Indian medicine. In M Schrempf (Ed.), *Soundings in Tibetan medicine. Anthropological and historical perspectives. Proceedings of the 10th Seminar of the International Association for Tibetan Studies (IATS) Oxford 2003* (pp. 307-325). Leiden: Brill Academic Publishers.
13. Rinpoche, R. (1976). *Tibetan medicine: Illustrated in original texts. Chapters from the second book of the rGyud-bzhi, called bShad-rgyud*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
14. Schaeffer, K. R., Kapstein, M., Tuttle, G. (2013). *Sources of Tibetan tradition*. New York: Columbia University Press.
15. Taşağıl A. Karlukların coğrafi dağılımı üzerine. *Türkiyat Mecmuası* 2014;24:75-89.
16. Zhao Q, Wu MZ, Zhao JP. Heated moxibustion and bloodletting in Tibetan medical literature of Dunhuang heritage. *Chin J Integr Med*. 2012;18:230-232.
17. Yoeli-Tlalim, R. (2013) Central Asian mélange: Early Tibetan medicine from Dunhuang. In B. Dotson, K. Iwao, T. Takeuchi (Eds), *Scribes, texts, and rituals in early Tibet and Dunhuang* (pp. 53-60). Wiesbaden: Reichert-Verlag.
18. Ünver AS. Uygurlarda tababet esasları. *Türk Tıp Cemiyeti Mecmuası* 1935;1(78):10.
19. Ünver AS. Türk Uygur tababetine ait üç resim. *Türk Tıp Tarihi Arkivi* 1935;1:55-60.
20. Ünver, A.S. (1936). *Uygurlarda Tababet=La Médecine Chez Les Ouigours*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü.
21. Gürgan M. Orta Asya'daki Eski Türk Tıbbının, Başlangıçtan 14. Yüzyıla Kadarki Döneme Ait Bilinen Türkçe Tıp Metinlerinde, Tıp Tarihi Açısından Değerlendirilmesi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
22. Önler, Z. (1999). *Müntehâb-ı şifâ (Hacı Paşa)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
23. Sarı, M. (2013). *Esbab ve alâmat-ı Semerkandi*. İstanbul: Palet Yayınları.
24. Tokat F. Hezârfen Hüseyin Efendi'nin "Tuhfetü'l- Erîbî'n- Nâfia li'r-Rûhânî ve't-Tabîbî". Denizli: Pamukkale Üniversitesi Doktora Tezi, Denizli 2012.
25. Erdağı Doğuer, B. (2013). *Tuhfe-i mübarizi (Hekim Bereket)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
26. Yavuz, S. (2013). *Cerrahname*. İstanbul: Kesit Yayınları.
27. Uzel, İ. (1992). *Cerrahiyet'ül haniyye*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

28. Acar HV. Acupuncture points in the book of Şerefeddin Sabuncuoğlu, a 15th century Turkish physician. *Acupunct Med.* 2015;33:72-76.
29. Ünver, A.S. (1939). *Tanksuknamei İlhan Der Fünunu Ulumu Hatai Mukaddimesi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü.
30. Acar HV. Türk halk hekimliğindeki ocak çeşitleri. *Lokman Hekim Dergisi* 2017;7(2):54-72.
31. Acar HV. Türk halk hekimliğinde akupunktur ve bağlantılı teknikler. *Lokman Hekim Dergisi* 2016;6(1):10-18.
32. Ayhan, A. (2003). Balıkesir halk hekimliğinde sağaltma ocakları ve usulleri. IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi, 18-20 Eylül 1996, İstanbul, Türkiye, (pp. 247-264).
33. Şar, S. (1991) Afyon yöresi halk hekimliğinde görülen uygulamalar. IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, 6-11 Mayıs 1991, Ankara, Türkiye, (pp. 241-248).
34. Öncül, K. (2011). Kuzeydoğu Anadolu bölgesi halk hekimliği. Kars: Kafkas Üniversitesi Türk Halkbilimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları.
35. Araz, R. (1995). Harput'ta eski Türk inançları ve halk hekimliği. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
36. Çiftçi H, Çevik E, Aksoy Ş. Şanlıurfa yöresinde uygulandığı şekli ile dağlama. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics.* 2005;13:110-114.
37. Yalman, (Yalgın) A.R. (2000). *Cenupta Türkmen oymakları-I*. (Hazırlayan: Sebahat Emir). Ankara: Kültür Bakanlığı.
38. Çavdar, C.A. (1989) Türk Halk hekimliğinde dağlama. Türk Halk Hekimliği Sempozyumu, 23-25 Kasım 1988, Ankara, (pp.83-88).
39. Özgen ZN. Adana (Merkez) Halk Hekimliği Araştırması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007.
40. Koşay, H (1935). Ankara budun bilgisi. Ankara: Ulus Basımevi.
41. Albayrak A, Çapcıoğlu İ. Ehl-i sünnet geleneğine bağlı bir Orta Anadolu köyünde halk inançları ve uygulamaları. *Dini Araştırmalar.* 2006;8:107-132.
42. Acıpayamlı, O. Türkiye folklorunda kuduz hastalığı. *Ankara Üniversitesi DTCF Antropoloji Dergisi.* 1967;4:89-97.
43. Bayrı, M.H. (1939). Halk adetleri ve inanmaları. İstanbul: Türk Dil Kurumu.
44. Erol İrkil K. Balıkesir Merkez İlçe Manav Köyleri Halk Edebiyatı ve Folklor Derlemeleri. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
45. Hacışeyhoğlu, H.Ü (2002). Çankırı tarih ve halkiyatı, 1932. Ankara: Okuyan Adam Yayınları.
46. Yaşar H. Balıkesir ve Yöresinde Çocuk Folkloru Ürünleri Üzerine Derlemeler ve İncelemeler. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
47. Yolcu F. Adana İli Ceyhan İlçesi Halk Kültürü Araştırması. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
48. Küçükbasmacı GG. Kastamonu'da Halk Tababeti İnanış ve Uygulamaları. Ankara: Gazi Üniversitesi S.B.E, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
49. Salman, M. (1948). Halk hekimliği ve halk veterinerliği. Ankara: C.H.P. Halkevleri Yayınları.
50. Öngel G. Denizli halk hekimliğinde ocaklar. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
51. Torun C. Halk hekimliği ve Çankırı'daki halk hekimliği ile inanış ve uygulamalar. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2002.
52. Savran, G. (1998) Adana bölgesinde derlenen bazı tıbbi uygulamaların antropoloji açısından değerlendirilmesi. III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni, 30 Kasım-2 Aralık 1998, Adana, Türkiye, (pp. 582-583).

53. Ülger Z. Aydın (Merkez) ve Çevresinde Halk Hekimliği. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
54. Konak A, Aktar O. Medikal antropoloji çerçevesinde Tunceli / Ovacık'ta geleneksel sağaltma yöntemleri. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2009;35:156-187.
55. Uyar A. Halk hekimliği kapsamında Yozgat ocakları. Yozgat: Bozok Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003.
56. Çopuroğlu C. İnsan-çevre-kültür ilişkisi çerçevesinde Fırat havzasında halk hekimliği. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi 2003;27:15-39.
57. Öger A. Tarsus ve çevresinde sağaltma ocakları ve bunlara bağlı uygulamalar. Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 2010;5:1231-1246.
58. Kurum U. Düziçi'nde Halk Hekimliği. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.